Lausunto Suomen kannasta EU:n varautumisunionistrategiaan

SPEK kiittää mahdollisuudesta lausua Suomen kannasta EU:n varautumisunionistrategiaan. Valtioneuvoston kanslian perusmuistiossa on nostettu esille useita olennaisia asioita varautumisesta.

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö korostaa EU:n varautumisunionistrategiassa

- Kansalaisten omatoimista varautumista on tuettava pitkäjänteisesti ja suunnitelmallisesti muun muassa viestinnän, koulutuksen ja neuvonnan avulla.
- Kansalaisten omatoiminen varautuminen on kotivaraa laajempi konsepti.
- Kansalaisyhteiskunnan eri toimijoilla on varautumisessa vahva rooli. Järjestöjen ja kansalaisten rooli toimijoina on tunnistettava, ja yhteistyötä julkishallinnon ja järjestöjen välillä on vahvistettava.
- Vapaaehtoisten toimintamahdollisuuksia mm. hälytystehtävissä ja kriisitilanteiden ratkaisemisessa on vahvistettava.
- Turvallisuusmenoissa on huomioitava pelastustoimen rooli sisäisen turvallisuuden tekijänä.

Kotivaran korostaminen Euroopassa

”Suomi tukee kotivarakonseptin edistämistä EU-tasolla. Jatkotyössä on kuitenkin tärkeää varmistaa, että EU-tason toimet aidosti tukevat kansallisia ponnisteluja, sillä jäsenmaat lähtevät kansalaisten tietoisuuden osalta hyvin erilaisista lähtökohdista. Suomessa on jo viranomaisten ja järjestöjen 72 tunnin varautumissuositus kotitalouksille.”

Suomen Pelastusalan Keskusjärjestä kannattaa vahvasti kansalaisten varautumisen osaamisen kehittämistä. SPEK koordinoi 72 tuntia -suositusta, jota Huoltovarmuuskeskus rahoittaa.

Kansalaisten omatoiminen varautuminen on kotivaraa laajempi konsepti, joka sisältää varautumisen kannalta olennaisia tietoja, taitoja ja tarvikkeita. Kotivarakonsepti voi käsitteenä rajoittaa huomion lähinnä tarvikkeisiin ja ruokaan, mutta kansalaiset tarvitsevat myös osaamista ja tietoa eri häiriötilanteiden vaikutuksista, niihin varautumisesta ja häiriötilanteissa toimimisesta.

Väestön osaamisen kehittämisen on oltava pitkäjänteistä, suunnitelmallista ja riittävästi resursoitua eikä lyhytaikaista kampanjamaista. Keskittyminen erityisesti kaupunkien väestöön on olennaista, sillä tutkimusten mukaan erityisesti nuoret ja kaupungeissa asuvat ovat heikommin varautuneita. Osaamisen lisääminen vaatii viestinnän lisäksi kouluttamista ja neuvontaa.

Kansalaisten omatoiminen varautuminen ei vaikuta vain kotitalouksiin, vaan linkittyy myös yhteiskunnan ja eri organisaatioiden toiminnan jatkuvuuteen ja palveluiden turvaamiseen. Jos työntekijöillä on oma varautuminen varmistettu ja osaamista eri häiriötilanteissa toimimiseen, he pystyvät keskittymään työhönsä täysipainoisemmin.

Rahoituksen osuuden kasvattaminen

”Suomi katsoo, että puolustuksen (ml. sotilaallinen liikkuvuus), kriisivarautumisen ja rajaturvallisuuden rahoituksen osuutta tulee kasvattaa huomattavasti nykyisestä suhteellisesti vähäisestä määrästä.”

Turvallisuusmenoissa on huomioitava pelastustoimen rooli sisäisen turvallisuuden tekijänä, ja varmistettava pelastustoimen riittävä rahoitus väestön suojelua, varautumista sekä häiriö- ja poikkeusoloissa toimintaa varten. Puolustuksen vahvistamisen rinnalla on huomioitava siviilien suojelun ja siviilikriisinhallinnan resursointi sekä riittävät resurssit kansalaisten turvallisuus- ja varautumisosaamisen vahvistamiseen.

Uhka- ja riskiarviot

”Suomi suhtautuu myönteisesti kokonaisvaltaisen uhka- ja riskiarvion laatimiseen EU-tasolla säännöllisesti. Olemassa olevia riskiarvioita ja tiedustelutietoa tulee pystyä hyödyntämään paremmin ja sen tulee tukea poliittista päätöksentekoa. Käyttämällä riittävän laaja-alaisia skenaarioita voidaan varmistaa parempi yhteinen ymmärrys uhkista ja riskeistä EU-tasolla.”

Kansallisessa riskiarviossa huomioidaan erilaisten häiriötilanteiden vaikutus väestöön, mutta kansalaisten omatoimisen varautumisen ja kyvykkyyksien merkitystä resilienssin kannalta ei ole huomioitu. Riskiarvioissa ei aina tunnisteta järjestöjen roolia ja kansalaisia toimijoina, ja kansalaiset nähdään enemmän kohteina.

Uhka- ja riskiarvioiden laatimisessa EU-tasolla tulee huomioida järjestöjen ja kansalaisten aktiivinen rooli ja kyvykkyydet häiriötilanteissa. Myös neljännen sektorin hyödyntäminen laajemmissa häiriötilanteissa esimerkiksi pikakouluttamalla tukee yhteiskunnallista kriisinkestävyyttä. SPEK kehittää pikakoulutusmallia pelastustoimen käyttöön.

Suomen malli

”Unionitason elintärkeiden toimintojen kehystä määritettäessä on mahdollista hyödyntää parhaita käytänteitä Suomen mallista, vaikkakaan malli ei sellaisenaan ole siirrettävissä unionitason ratkaisuksi.”

SPEK kannattaa kokonaisturvallisuusmallin ja 72 tuntia -suosituksen hyödyntämistä EU-tasolla.

Olemme esitelleet 72 tuntia -konseptia useille eri maille, muun muassa Tanskalle, joka myöhemmin julkaisi varautumisohjeet kansalaisilleen. Kansainvälisiä delegaatioita kiinnostavat Suomessa erityisesti väestönsuojat, 72 tuntia -konsepti ja siihen liittyvä varautumisviestintä sekä kansalaisjärjestöjen ja viranomaisten välinen yhteistyö erilaisissa kriiseissä ja pelastusoperaatioissa.

Osa vierailuja tehneistä maista olisi halunnut kopioida 72 tuntia -suosituksen sellaisenaan maahansa, mutta käytännössä se vaatii sovellusta muun muassa erilaisten rakenteiden ja toimijoiden takia.

Suomalainen malli omatoimisesta varautumisesta on jalkautettu erityisesti eri järjestöjen viestijöiden, kouluttajien ja paikallisyhdistysten kautta laajasti koko maahan. Kansalaisyhteiskunnan vahva rooli mallin viennissä EU-tasolle on tärkeä säilyttää.

Myös tutkimuksellinen näkökulma on huomioitava mallin levittämisessä EU-tasolle. Suomessa kansalaisten varautumisosaamisen kehittäminen pohjautuu tutkimukseen ja jatkuvaan tiedonkeräämiseen kansalaisten varautumisesta.

Varautumisen minimivaatimukset

”Suomi suhtautuu myönteisesti varautumisen minimivaatimusten määrittelemiseen.

Osana määrittelyprosessia on hyvä pohtia myös vastetta (response), sillä vasteen kehittäminen antaisi lisää perusteita varautumiselle.”

Sopimuspalokuntajärjestelmä on osa kriisinkestävyyttä myös laajojen ja pitkäkestoisten häiriö- ja kriisitilanteiden sekä poikkeusolojen osalta. Palokuntalaiset ovat koulutettu ja haastaviin tehtäviin harjaantunut joukko, joka on tottunut toimimaan viranomaisen johdon alla. Sopimuspalokuntien poikkeusolojen valmiutta on vahvistettava koulutuksen ja välineistön osalta. Sopimuspalokuntajärjestelmää tulee tukea EU-tasolla.

Eri organisaatioiden työntekijöiden osallistumismahdollisuutta pelastustoimen (sopimuspalokuntien) hälytystehtäviin on vahvistettava.

Väestön varoittaminen

”Väestön varoittamiseen liittyvissä toimissa tulee huomioida varoittaminen ja tiedottaminen myös poikkeusoloissa ja eri väestöryhmien saavuttaminen.”

Väestön varoittamiseen liittyvissä toimissa tulee huomioida varoittaminen, tiedottaminen sekä *kansalaisten osaaminen* myös poikkeusoloissa ja eri väestöryhmien saavuttaminen. SPEKin tietojen ja kyselyiden mukaan osaamisessa ja käytännön toteutuksessa on puutteita esimerkiksi sisällesuojautumisen osalta.

Kansalaisten osaaminen väestön varoittamisesta tulee varmistaa, jotta kansalaiset tunnistavat myös erilaiset väestön varoittamistavat ja osaavat toimia eri tilanteissa.

Myös kansalaisjärjestöjen rooli tiedottamisessa on otettava huomioon. Järjestöt voivat tukea viranomaisia poikkeusoloissa ja tavoittaa eri kohderyhmiä, joita ei välttämättä perinteisellä medialla tai sosiaalisella medialla tavoiteta, esimerkiksi nuoret, maahanmuuttajat ja ikääntyneet. Viranomaisten ja järjestöjen yhteistyötä ja yhteistä harjoittelua tulee vahvistaa.

SPEKin aiempien tutkimusten mukaan vaaratiedottamisessa on puutteita. Vaaratiedottamisen puutteet on ratkaistava hyvissä ajoin, sillä jo poikkeusoloja pienemmissä häiriötilanteissa kuten ydinvoimalan käyttöhäiriössä ja laajoissa tulipaloissa vaaratiedottamisessa on ollut haasteita eikä vaaratiedottaminen ole tavoittanut riittävästi ihmisiä.

Vaaratilanneviestintä ei saa olla riippuvainen ihmisten omasta aktiivisuudesta. Viranomaisten välisen tiedonvaihdon on tuettava väestön nopeaa hälyttämistä ja suojaamista.

Väestön resilienssi laaja-alaisesti

”Suomi pitää myönteisenä, että väestön resilienssiä on käsitelty kokonaisvaltaisesti eri väestöryhmien, toimijoiden ja toimintakyvyn näkökulmasta. Sukupuolten tasa-arvo ja psykososiaalinen resilienssi ovat osa varautumista. Myös kulttuurilla ja koulutuksella on suuri merkitys resilienssille ja kokonaisturvallisuudelle.”

SPEK kannattaa kirjausta. Kansalaisten turvallisuuden tunnetta tulee vahvistaa toimintakyvyn säilyttämiseksi. Luottamus viranomaisiin tukee tutkimusten mukaan turvallisuuden tunnetta.

Väestönsuojelu

”Suomi katsoo, että osana siviili-sotilasyhteistyötä tulee korostaa myös siviiliväestön ja kriittisten toimintojen, kuten sairaaloiden, suojaamiseen liittyvää työtä. Sotilaallinen varautuminen, väestönsuojelu ja suojelu laajemmin perustuvat osittain samoihin uhkaskenaarioihin.”

Kansalaisten väestönsuojeluun liittyvää osaamista on vahvistettava. Väestönsuojainfrastruktuurin rakentaminen ja ylläpito säännöllisine tarkastuksineen on olennainen osa väestönsuojelua.